

КАВКАЗКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Проф.д-р Нина Дюлгерова

В оформящия се пъзел, който през последните години постепенно очертава контурите на променящия се свят, все по-често се повтарят основните актори в новото геополитическо пространство – Европейския съюз (ЕС), Съединените Американски щати и Руската Федерация. Техните взаимоотношения, външнополитически приоритети и акценти неизменно влияят върху останалите сегменти от схемата. Обявената след 11 септември 2001 г. война на световния тероризъм не само стимулира процесите на военнополитическата и икономическата диференциация, но засилва и значението на стратегическите суровини. Петото разширяване на Европейския съюз, увеличаването на броя на държавите-членки на НАТО през първите години на 21 век, както и засилващата се през последните години енергийна, а оттам и политическа, мощ на Русия определят регионалните параметри на промените. Евразийското пространство, което включва Централна Азия, Кавказ, а понякога и Балканите, се оказва буферната зона, концентрираща в себе си както слабостта, но и непредсказуемостта на нейните елементи, така и енергията и активните стратегии на силните държави. През последните години думи като „енергийни системи”, „тръбопроводи” имат магическа сила на всички политически и икономически форуми, които определят акцентите в политическото ежедневие на малките и големите държави в регионален и глобален план. Нефтените и газовите местонаходища и транспортните коридори очертават новата стратификация в геополитическия пъзел на новия свят.

Географският фактор в този аспект е от съществено значение и важен елемент от плановете за стратегическо надмощие. След поредицата геополитически и икономически промени в Централна, Източна Европа, и в постсъветското пространство, Кавказ все повече увеличава шансовете си за

максимално използване на своето географско разположение. Неговото значение за такива актори като ЕС и САЩ се предопределя и от тяхната необходимост от диверсификация на енергийните доставки с цел намаляване на зависимостта от петрола, добиван в Персийския залив.

След разпадането на съветската система в началото на 90-те години на 20 в. Кавказкото пространство се обособява в два самостоятелни субекта – северен Кавказ в рамките на Руската федерация и Южен Кавказ (Закавказието) с три суверенни фактора – Грузия, Армения и Азербайджан. Независимо от правната обособеност на двете геополитически зони, проблемите и процесите преминават през тях, засилвайки симбиозата на национално-етническите и политикоикономическите сегменти. Южен Кавказ се обособява като особена територия, която концентрира вниманието и действията на регионалните и глобални играчи. Преминавайки в сферата на независимите международни субекти, държавите от района влизат в тяхната система на динамично противоборство.

Кавказкият регион терминологично се интерпретира и като част от т. нар. „Голям Черноморски регион“, който в геополитически и геоикономически план включва шестте крайбрежни държави – Украйна, Русия, Грузия, Турция, България и Румъния, както и Армения, Азербайджан и Молдова. В този контекст Черноморският регион не се възприема вече като европейска периферия (особено след приемането на България и Румъния от 1 януари 2007 г. в ЕС), а като обединяващо звено на оста Каспийско море – Черно море – Европа. Той вече е „ос с непрекъснато нарастваща геополитическа важност в разширения Европейския съюз”¹.

В началото на 21 в. Черноморско-Каспийският регион се превръща в особена граница в евразийското пространство. Нещо повече той е зона на межкултурно (междучивилизационно) взаимодействие, което не кореспондира с определените и признати държавни граници.

За държавите от Европейския съюз Кавказкият регион е стратегически мост, свързващ континентът с Близкия Изток, Централна Азия и по-

далечните региони в Югоизточна Азия и Китай. Европейските стратегически интереси определят позициите на ЕС, насочени към решаването на всички конфликти и установяването на стабилност и сигурност в региона. Своите интереси Европа преследва чрез различните организации, между които се открояват три:

- ✓ Първата е Минската група, която осъществява посредническа мисия в решенията на Карабахския конфликт.
- ✓ Втората е Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ), която през последните години засилва своята активност в региона, проявяща се най-вече чрез представителства в съответните южнокавказки държави и наблюдатели в различните нива на избори във всяка една от тях
- ✓ Третата е НАТО, която все повече се превръща в съществен фактор на политическата реалност и един от основните елементи от механизмите на сигурност в Южен Кавказ.²

Все по-ясно амбиции за активно икономическо присъствие в региона показва създаденото през юли 1992 г. в Истанбул Черноморско икономическо сътрудничество (ЧИС), което на 5 юни 1998 г. в Ялта се оформя като Организация на Черноморското икономическо сътрудничество (ОЧИС)*. Държавите-членки на ОЧИС с население около 330 млн. души е огромен потенциален пазар. Богатият на природни ресурси, на сериозна производствена база и на квалифицирана работна ръка район очертава широк спектър от възможности за световната икономическа общност. Неслучайно е активен диалогът между ОЧИС и ЕС, а Франция, Германия, Австрия, Египет, Израел, Италия, Полша, Словакия, Тунис, Конференцията за енергийната харта* и Черноморският клуб получават статута на наблюдатели на ОЧИС. Организацията на обединените нации (ООН) също включва ОЧИС в своите

---

* Държавите членки на ОЧИС са Албания, Армения, Азербайджан, България, Грузия, Гърция, Молдова, Румъния, Русия, Турция и Украйна. – *Б.а.*

* ЕСС – Energy Charter Conference – *Б. а.*

регионални акценти на глобална политика, давайки ѝ статута на наблюдател в ООН. На ОЧИС разчита руската дипломация, за която Организацията е конструктивна алтернатива на политизирания неформален съюз на държавите от Черноморско-Балтийския регион. Мотивиран интерес към многоаспектната дейност на Организацията проявява и Турция. Чрез ОЧИС Москва и Истанбул очертават буферната зона, върху която да отстояват своето присъствие и влияние. Не могат да бъдат елиминирани и експертните прогнози, определящи Черноморския регион като арена на „сериозни състълкновения през 21 столетие, породени от проблемите на идентичността, сигурността, демократичните ценности, нефта и миграциите”³.

Многобройните участници в кавказките процеси, независимо от техните дългосрочни интереси или конюнктурни конфигурации, са в по-силна или по-слаба степен подчинени на засилващата се нестабилност в региона. Кавказкият интегритет като понятие и процес претърпява многобройни модификации в постсъветския период. Възстановената след Студената война значимост на Кавказкия регион като транспортно-енергиен коридор все повече засилва обвързаността на тези два проблема (интегритет и коридори) в плановете и стратегиите на заинтересованите регионални и глобални субекти. Те са в основата и на предизвикателствата, с които Европейският съюз се сблъсква в стремежа си да се превърне в стабилизиращ сегмент в Черноморско-Каспийския ареал.

* * *

През последното десетилетие на 20 в. Европейският съюз се оформя като един от главните фактори в кавказките процеси. Европейските акценти са поставени върху социално-икономическата сфера и върху осигуряване на стабилността в региона, които преминават през запазване на „европейските стандарти” в областта на човешките права и демократическите свободи. През декември 1991 г. Съюзът признава независимостта на трите кавказки републики, а три години по-късно Парламентарната Асамблея на Съвета на

Европа (ПАСЕ) обсъжда въпроса за перспективите в отношенията с тях. През 1995 г. Съветът на ЕС приема проект „за обща позиция” за държавите от Южен Кавказ, в която се подчертава необходимостта от всестранна помощ на тези държави при изграждането на демократичните институции. Декларирайки своята привързаност към универсалните демократични ценности, ЕС се оказва все още неподготвен да възприеме и разбере етнокултурните особености и традиции на Грузия, Армения и Азербайджан.

Всяка една от трите страни търси и получава доказателства за своя европейски характер. В това негласно съревнование неоспоримото първо място принадлежи на Грузия, която през последните години на 20 в. декларира, но по-важното е, беше поощрявана от ЕС в своята европейска позиция. През 1997 г. грузинският парламент приема „Концепция за укрепване на стабилността на обществения живот, държавния суверенитет и сигурност, възстановяване на териториалната цялост на Грузия”, в който конструктивната роля на европейските институции се противопоставя на „имперската” политика на Руската федерация. През 1999 г. президентът Е. Шеварнадзе провъзгласява европейската политика на Грузия за един от приоритетните във външната политика на държавата. През същата година държавата е приета за член на Съвета на Европа, въпреки нерешените два междуетнически конфликта, с което се признава нейния „европейски” демократичен характер. През този период Е. Шеварнадзе прави официално посещение в Германия, където неговите заслуги като външен министър на СССР от времето на “перестройката” са оценени високо и той е наречен един от „архитектите на единна Европа” и на „новото мислене”. След 2003 г. неговият наследник Михаил Саакашвили продължава интензивния диалог с Брюксел. В него е преобладаващо недоволството на грузинския президент от многото обещания, но малкото свършена работа от Брюксел⁴.

Сложни са и отношенията ЕС-Армения, независимо че тя е първата от трите кавказки републики, която още през 1996 г. получава статута на специално поканена в ПАСЕ. През следващите години обаче Армения е

подложена на многобройни критики за „неевропейския” политически стил на управление (засилване на авторитарните тенденции във вътрешната политика и отсъствието на гъвкавост в регулирането на Нагорно Карабахския проблем). От своя страна арменският политически елит акцентира върху стремежа на европейските структури да наложи чужди на арменския социум представи (толерантно отношение към сексуалните малцинства, нетрадиционни религиозни обединения).

В същата посока се развиват отношенията ЕС-Азербайджан. Представителите на европейските структури неизменно отбелязват пропуските и грешките в политическите процеси в тази република, свързани с многобройните факти на нарушаване на законодателството и злоупотреби на чиновническия апарат на всички нива на властта. Това не притеснява много азербайджанските ръководители, които постоянно подчертават необходимостта от засилване на интеграцията с ЕС във всички области.

През първите години на 21 век Европейският съюз дава сериозна заявка за активно включване в динамичните процеси в Евразийското пространство. Доказателство за това е утвърдената през 2004 т. програма „Разширена Европа: нови съседи”. Целта, която ЕС преследва с нея, е обвързана с:

- ✓ По-активно участие в политическите и икономическите процеси, протичащи в региона;
- ✓ Създаване в дългосрочен план на зона за свободна търговия за „постигане на пълна икономическа интеграция с ЕС”;
- ✓ Недопускане на създаването на нови разделителни линии между разширения Съюз и неговите съседи, както и предоставяне на кавказките страни възможността да участват в различни дейности на ЕС посредством политическо, икономическо, културно и в областта на сигурността, сътрудничество;
- ✓ Перспективата за включването на Армения, Азербайджан и Грузия в европейския пазар с числен състав от 500 млн. души;

- ✓ Привилегированото отношение със съседите, основаващо се на взаимната договореност относно принципните общи ценности в областта на правото, ефективното държавно управление, уважение към правата на човека, включвайки правата на малцинствата, развитие на пазарната икономика и гарантирано развитие. ЕС си запазва правото да определя границите на взаимодействие с новите съседни през призмата на степента на ефективност на приетите и прилагани в техните общества общи ценности⁵.

Целта на ЕС е да не се създават нови разделителни линии в Европа. Съюзът, за да се защити в рамките на новите граници, търси форми и начини за засилване на стабилността в рамките на географска Европа.

Стратегията за Европейска сигурност, приета от Европейския Съвет през декември 2003 г., ясно определя Южен Кавказ като един от регионите, в които ЕС трябва да има „по-силен и активен интерес”. Обявен за един от основните приоритети на Евросъюза, той се превръща във важен субект. Чрез използването на съществуващите механизми и стартирането на новия Инструмент за Европейско съседство и Партньорство (ИЕСП), ЕС очаква да се засили граничното и международно сътрудничество. Идеята е, чрез ИЕСП

- ✓ Да се развива прогресивната икономическа интеграция и задълбочава политическото сътрудничество между ЕС и държавите-партньори.
- ✓ Да се изучават специфичните възможности и проблеми, произтичащи от географската близост и общност на ЕС и неговите съседни;
- ✓ Да се финансират „съвместни програми” между държавите-членки и страните-партньори, имащи обща граница; Те не трябва да се ограничават в рамките на граничните проекти, но да включват и регионални програми с повече държави-партньори⁶.

Основният елемент на Европейската политика към новите съседи е диференциацията, което позволява индивидуално партньорство, съобразено с географските параметри, политическата и икономическа ситуация, текущите отношения между ЕС и други държави от региона, както и степента на реализиране на реформаторските програми⁷.

Единодушно е мнението на експерти и аналитици, че с тази политика в Кавказкия регион Европейският съюз реално се оформя като самостоятелна геополитическа сила, способна да влияе върху политическата карта на района с оглед своите виждания и планове относно една или друга държава.

Нееднозначна обаче е оценката за елиминирането на Русия от европейската програма за политика с новите съседи. От една страна това е несъгласие с нерешените от Москва проблеми: отсъствието на „пълноценна демокрация“, съществуващото нарушение на основните права и свободи на гражданите и чеченския въпрос. Вторият момент трябва да се търси в желанието на Брюксел урегулирането на острите кавказки проблеми да бъде осъществявано на европейско ниво. Това означава възможност за силни позиции в района, позволяващи на Брюксел да участва в разиграването на кавказкия пасианс⁸.

Европейските планове обаче остават повече в сферата на добрите пожелания. Недоволство от отсъствието на реални резултати от осъществяването на амбициозните, изпълнени с добри намерения, планове на Брюксел, се наблюдават и в двата лагера. Показателна е позицията на ръководителя на Грузинската фондация за стратегически и международни изследвания Александър Рондели, според когото логиката на Европейската комисия за кавказките перспективи не е перфектна. Той е уверен, че колкото по-бързо Европа се активизира в региона, толкова по-добре за тях [грузинците – Н.Д.]. Това ще е от полза и за самата Европа, стремяща се към разширение⁹.

Все по-напориста става политиката на Берлин по отношение на процесите в Кавказ. С оглед председателството си на ЕС от януари 2007 г.

Германия още от пролетта на 2006 г. отправя сериозни критики към този аспект от дейността на Брюксел. Германският политически елит упорито отстоява тезата, че единна Европа трябва по-активно да се бори за влияние в региона, където днес се конкурират Русия и САЩ. Още през април 2006 г. германският печат цитира правителствени източници, според които се разработва „нова източна политика на ЕС” с централно направление Кавказ като „нов регион на съседство”.

През лятото на 2006 г. германският вариант на новата политика на ЕС придобива ясни очертания в документ под заглавието „Политика на съседство плюс”, разработен от щаба за политическо планиране на германското външно министерство. В него се предвижда износ на демокрация и стабилност в Украйна, Молдова, Грузия, Армения и Азербайджан. Следващата държава е Беларус, но след като бъдат „изпълнени определени предпоставки”, т.е. след смяната на властта.¹⁰

Важен аспект в съдържателната част на германското председателство разкрива федералният канцлер на Германия Ангела Меркел. Според нея „Европейския Съюз трябва да отдава предпочитание на по-тясното сътрудничество с новите държави, отколкото на перспективата на тяхното влизане в организацията”¹¹. През първата половина на 2007 г. Берлин успешно разработва тази своя политика както в самия Съюз, така и в отношенията си с основните актори в Кавказ – САЩ и Русия. Подобна позиция следва и Португалия, която е наследникът на Германия на председателския пост на Европейския съюз.

Присъствието на Брюксел в кавказките процеси неизменно включва участие в преговорните процеси между конфронтиращите се кавказки субекти. В тях постоянно се отстоява защитата на кавказкия интегритет и несъгласие с използването на друго оръжие в решаването на проблемите, освен дипломатическите средства на диалога и толерантността. Несъгласието на ЕС от икономическия и психологическия рекет на Русия спрямо Украйна, Молдова, Грузия и Азербайджан, едва ли обаче ще доведе до военна

конфронтация в региона или между Брюксел и Москва. Засилващата се зависимост от руската енергийна система принуждава Запада да заобикаля или да смекчава голяма част от своето несъгласие с действията на Кремъл в Черноморско-Каспийския ареал.

Този факт е констатиран в аналитична статия на в. "Вашингтон пост", посветена на срещата между руския и американския президент в САЩ през юли 2007 г.¹² Отбелязва се, че Кремъл утвърждава стратегическото си господство над енергийните доставки за Европа, докато водените от САЩ опити да се насърчи разнообразието на енергийните източници за Европа буксуват, а в енергийната политика на Европейския съюз царя хаос¹³. Засилената зависимост от енергийни доставки и канали за тях, доминирани от Русия, води до реалния риск Москва да упражнява значително политическо влияние върху Европа. Въпреки силните им думи, действията на европейците и американците са слаби и нецеленасочени, отбелязва "Вашингтон пост". Според автора на статията А. Каратниски има две основателни причини за оптимизъм - желанието на Полша, Украйна, Литва и Азербайджан да намалят зависимостта на Европа от Русия и кампанията за президентските избори в Русия. Страховете обаче остават.

* * *

В началото на 21 век Кавказ се превръща в своеобразен барометър за позициите на глобалните и регионалните актори в международната стратификация, очертаваща динамиката на процесите в евразийския ареал. Това явление се засилва особено след „революцията на розите” в края на 2003 г. в Грузия, с което стартира т.нар. „второ разпадане” на Съветския съюз. Опитът за коренна промяна в някои от постсъветските републики като Грузия и Украйна чрез смяната на политическия елит, трансформира политическата лексика, но не довежда до фрапиращи резултати. Това обаче разширява възможностите и алтернативите за нови конфигурации в Кавказката буферна зона. Във времето на увеличаваща се зависимост от стратегически суровини и засилващото се значение на Черноморско-

Каспийското пространство в плановете на регионалните и глобалните актори, моделите на участие се мултиплицират през призмата на мотивираните, но зависими от конюнктурата, амбиции. Всеки играч в Кавказкия пасианс участва със свои цели, очертаващи границите на неговите стратегии. Те обаче са подчинени на два основни, взаимнозависими фактора, определящи настоящите акценти на кавказко присъствие в геополитическите и геостратегическите проекции – оспорвания интегритет на южнокавказките държави и контрола над находищата на енергоресурсите и техните транспортни маршрути.

„Непризнатите държави” или т.нар. „замразени конфликти” в Кавказкия регион се превръщат в един от основните фактори, определящи акцентите в кавказката динамика. Историческото развитие на Кавказ показва тясната обвързаност между религиозния и нерелигиозните компоненти, които оказват съществено влияние върху формирането на „ценностите, нормите, институциите и начините на мислене”^{*} на различните социално-културни общества в региона. Сред основните идентификационни блокове се открояват

- Етническият (принципът на „кръвта”), започвайки с кръвнородственото равнище на идентификация (тайповете^{*}, клановете) и субетническият до суперетническият (тюркски свят, славянски свят);
- Надетническият (съветска общност, российска общност, регионална надетническа общност: кавказци, южняци и др);

---

* По критериите на С. Хънгтинтън. – *Б.а.*

^{*}Тайп (на арабски език е тайфа) е група, кръг, общество от хора. До проникването на исляма в обществата на Северен Кавказ [главно в Чечения-Н.Д.] се е използвала друга дума „ваър”, което отговаря на думата „род”. Чеченският тайп е група от хора или семейства, които се ползват с еднакви лични права и са свързани помежду си с кръвно родство по бащина линия. Тайпът е в основата на цялата организация на чеченското общество. – *Б.а.*

- Национално-държавният (отъждествяващ се с определена държава и лоялност извън зависимостта от етническата или религиозната принадлежност);
- Стопанско-културният (номади и уседнало население, планинци и етноси, живеещи в равнините);
- Отношение към традициите и иновациите, самоидентификация с традиционното общество или с неговия процес на модернизация.

Невъзможността да бъдат степенувани по важност идентификационните елементи в Кавказкия ареал не променя факта, че във всеки конкретен случай определящият елемент се ограничава в областта на етничността, религията или стопанския елемент. В Кавказ, както в миналото, така и в съвременното му развитие, са многобройни примерите, когато етническата принадлежност или лоялност към различни държави, се превръща в причина за конфронтация между народи с еднаква религия, а религиозната принадлежност конфронтира представителите на дадена етническа група или обединява разноезични народи.

Новите суверенни държави на бившия СССР, след като придобиват своята независимост, за кратък период от време конвертират принципа на правата на нациите на самоопределение с принципа на териториалната цялост. „Сдържането и противопоставянето” се заменят с „национално строителство”, което получава своята конкретна форма в етно-политическите конфликти, прерастващи (най-вече в Южен Кавказ) в „гореща фаза”. Основателно е мнението на грузинския експерт Александър Рондели, че този резултат е следствие от неподготвеността на елитите на новите субекти в Южен Кавказ към съвременното държавно строителство. „Южен Кавказ беше периферия на Руската империя, но все пак беше органично повече свързан с останалия свят, отколкото постсъветските Азербайджан, Армения и Грузия, превърнали се бързо в суверенни държави.”¹⁴

Центърът на новата идентичност е „своята” земя. Родната земя в Кавказ се възприема като светиня, като нещо свършено независимо от

нейните икономически или геополитически ценности. Етническата подозрителност и предрасъдъци се трансформират в дългогодишни конфликти само тогава, когато територията или „почвата” фокусират вниманието на съответната общност. Както и при разпадането на всяка друга континентална империя, в новите независими държави има спорни територии, за които различни етнически общества претендират като за „свои”. Тези противоречащи си териториални претенции са в основата на такива конфликти, като южно-осетинския и абхазкия в Грузия, нагорно-карабахския между Армения и Азербайджан, приднестровския в Молдова и др. В по-късен етап от развитието на процесите идеолозите на движенията за отделяне използват разнообразни аргументи, доказващи преследвания и дискриминация. Целта е да се засилят сепаратистките чувства в съответните общини и да се представи в по-добра светлина съответната позиция пред международната общност. Проблемът е, че в съвременните демократични общества тези позиции се възприемат само през призмата и езика на „правата на малцинствата”.

Съществуването на Абхазия и Южна Осетия в настоящия им вид е доказателство за неефективността на етнополитическия модел на постсъветска Грузия. Най-динамично развиващата се непризната държава в Кавказкия регион – Нагорни Карабах, е свидетелство за политическото несъвършенство на независим Азербайджан, който освен карабахската земя губи суверенитета си над пет района изцяло и върху два частично. Арменско-азербайджанските противоречия, както и изборният от Грузия етноцентристки модел на развитие ограничават възможностите на трите независими държави в Южен Кавказ за маневри в европейския и американския политически театър. Инкорпорирането на непризнатите образования е приоритетна задача за Грузия и Азербайджан и своеобразен входен билет в „цивилизования свят”. Основният проблем е във фалстарта на южнокавказките републики в периода на постсъветска фрагментация. С отмяната на Южно-Осетинската автономия в Грузия и анулирането на

статута на Карабах, Тбилиси и Баку поставят началото на сецесията в региона. С премахването на автономния статут на Южна Осетия и Нагорно Карабахската автономна област (НКАО) в състава на Грузия и Азербайджан обективно стартира институционализацията на непризнатите държави. Идеята за национално-държавна приемственост, която е в основата на „възрожденския проект“ определя легитимността на постсъветските Грузия и Азербайджан. Тя играе решаваща роля в появата на непризнатите държави, за които унитарна Грузия и Азербайджан не се превръщат в „свои“.

Нещо повече, през последните години се създава своеобразна стагнация в държавноправните параметри на Абхазия, Южна Осетия и Нагорни Карабах в контекста на южнокавказкото статукво. Все повече въпросът за бъдещето им се ограничава в рамките на многобройните дискусии, консултации и във включването им като съществена част от различни конфигурации на регионални и международни нива.

Присъствието на Брюксел в кавказките процеси неизменно включва участие в преговорните процеси между кавказките субекти на конфронтация. В тях постоянно се отстоява защитата на кавказкия интегритет и несъгласие с използването на друго оръжие в решаването на проблемите, освен дипломатическите средства на диалога и толерантността. „Зоната е много важен транспортен регион за въглеводороди (от Каспийския басейн)“, е казало официално лице от ЕС. „Не искаме да заместваме съществуващата рамка за решаване на проблеми или т.нар. замразени конфликти, но се надяваме регионалната кооперация да създаде по-добро разбиране“. Вариант за излизане от очерталата се патова ситуация е инициативата на Европейската комисия за нова европейска политика за сътрудничество в сферите на търговията и сигурността между Черноморските държави, известен като „Синергия на Черно море“. Основният играч в региона, Русия, която разполага с военноморски флот на Кримския полуостров, вече се противопоставя на подобна схема, съобщава EUOBSERVER от Брюксел. Неслучайно Владимир Чижов, посланикът на Русия в ЕС сравнява сегашната

„Синергия на Черно море" с предишния проект под президентството на Германия през 1999 - пактът за стабилност на Югоизточна Европа, „започнал много шумно", но „малко след това се смъкнал" потопен от бюрокрация и препирни за текстовете за Отоманската империя в учебниците по история.

* * *

Европейският съюз не се отказва от активно участие в кавказките процеси. Динамиката на последните месеци очертава промяната в предизвикателствата и в стратификацията на регионално и глобално равнище. Засилващата се енергийна сила на Москва, нееднократните опити на новите и старите членове на ЕС и на САЩ в търсенето на нови транспортни схеми за намаляване на зависимостта от Москва, оказва съществено влияние върху традиционните рамки и действия на Брюксел. Все по-често се чуват гласовете на президентите на Полша и Литва, както и на Грузия и Азербайджан при решаването на важните европейски и евразийски въпроси. Те са в унисон и с непрекъснатото обвързване на кавказките и балканските процеси чрез търсенето на диверсификационните транспортни коридори на нефта и газта, които утвърждават засилващия се географски фактор в международните отношения, в частност в решаването на кавказките процеси. Предизвикателствата на Черноморско-Каспийския регион остават, което определя и многобройните капани, които ЕС трябва да преодолее по пътя си за утвърждаване на стабилността както на европейските граници, така и възможностите за конструктивно решаване на проблемите на нейните нови съседи.

---

¹ EU Commission, Press Release, IP/01/1531, Brussels.

<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/1531&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> 31.10.2001

² Карабах как фактор региональной стабильности. Два „да" и два „нет" региональная безопасность Закавказья - иллюзии, реальность, перспективы. <http://www.karabagh.am/GlavTem/13KarFaktorRegStab.htm>

³ Tisdall S. Interests and Aspirations Clash in Region of Frozen Conflicts // Guardian. – 2005. - February 8.

---

⁴ Саакашвили критикует ЕС. <http://www.day.az/print/news/georgia/31749.html>. 21.09.2005; Саакашвили торопит ЕС с введением безвизового режима с Грузией. 28. 02. 2007

⁵ Kamarainen H. EU and its new neighbors. Focus on the South Caucasus. // Harvard Black Sea. Security Program. 2005. P. 56. Хари Камарайнен е съветник на специалния представител на ЕС за Южен Кавказ.

⁶ Ibidem

⁷ O'Rourke. B. EU plans for Caucasus. RFE/RL.

⁸ de Waal T. IWPR. EU could assume Caucasus peacekeeping role.

<http://www.res.ethz.ch/news/sw/details.cfm?ID=16046&nav1=1&nav2=2&nav3=2>. 31.05.06

⁹ Caucasus excluded from EU outreach

<http://www.res.ethz.ch/news/sw/details.cfm?ID=6100&nav1=1&nav2=2&nav3=2>

¹⁰ ANALIZI. ZR0837AN. 004. 09.08.2006

¹¹ Angela Merkel's EU plans. <http://kosmopolit.wordpress.com/2006/11/16/angela-merkels-eu-plans/>. 16.11.2006

¹² Karatnycky A. Escaping Putin's Energy Squeeze. The Washington Post. 2.07.2007

¹³ Ibidem

¹⁴ Рондели Ал. Южный Кавказ и Россия. // Вестник Европы 2002, №7-8